

NIEMAND KAN TERUG

Van Alba de Céspedes zijn verschenen
Verboden schrift
Zoals zij het ziet
Niemand kan terug

Alba de Céspedes werd in 1911 in Rome geboren als dochter van een Cubaanse vader en een Italiaanse moeder. Haar eerste roman viel ten prooi aan censuur vanwege de al te zelfstandige vrouwelijke personages. Tijdens de oorlog zat De Céspedes in het actieve verzet en ze werd twee keer gevangengenomen. Ze schreef proza, poëzie en theaterteksten, en ze onderhield vele internationale contacten met Europese intellectuelen als Simone de Beauvoir en Natalia Ginzburg. Haar romans zijn verfilmd, haar boeken zijn in talloze talen vertaald en haar werk heeft auteurs als Annie Ernaux en Elena Ferrante geïnspireerd.

ALBA DE CÉSPEDES

NIEMAND
KAN
TERUG

Roman

Vertaald uit het Italiaans door Manon Smits

MERIDIAAN
UITGEVERS

2025

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

De uitgever ontving voor deze uitgave in het kader van schwob.nl een subsidie van het Nederlands Letterenfonds

De vertaalster ontving voor deze vertaling een projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds

CENTRO
PER IL LIBRO
E LA LETTURA

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door een subsidie van het Centro per il libro e la lettura del Ministero della Cultura Italiano, CEPELL

Eerste druk, november 2025

© Mondadori Libri S.p.A., Milano, 2022

[oorspronkelijk publicatiejaar 1938]

© 2025 Nederlandse vertaling Manon Smits

Oorspronkelijke titel *Nessuno torna indietro*

Oorspronkelijke uitgave Mondadori Editore

Omslagontwerp Nanja Toebak, naar een idee van Pushkin Press

Omslagbeeld © Freepik

Auteursfoto © Mondadori Portfolio, Emilio Ronchini

Typografie Wim ten Brinke

Drukkerij Wilco

ISBN 978 94 93305 62 5

NUR 302

www.meridiaanuitgevers.com

@meridiaanuitgevers

@meridiaanboeken

LinkedIn Meridiaan Uitgevers

TDM (Text & Data Mining) is uitdrukkelijk niet toegestaan zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgeverij

Op de laatste woorden van de zuster die het avondgebed had voorgelezen, antwoordde het lusteloze koor van meiden: 'Amen.' Toen viel er een stilte, doordrongen van ongeduld; sommige meiden staarden als betoverd naar de brandende kaarsen op het altaar, andere keken om naar achter in de kapel, wachtend tot ze met een gebaar van de moeder-overste in vrijheid zouden worden gesteld. Ze praatten niet eens met elkaar, zozeer popelden ze om weg te kunnen. Even later vertrokken ze twee aan twee, in een keurige, compacte rij; ze liepen door de grote vestibule, waar het laatste zonlicht nog bleef hangen op het matglazen raam van de voordeur.

De meiden waren allemaal al jonge vrouwen, en ze droegen verschillende kleren; ze trokken hun sluier van hun hoofd zodra ze bij de trap aankwamen, alsof dat ook weer een teken was, en vielen uit het gelid. De stilte sloeg om in een druk gebabbel, het gelach klonk eerst nog gedempt en daarna steeds openhartiger en gedurfter.

Ze praatten over de universiteit, over hun professoren, sommigen fluisterden elkaar geheimen toe. Een van de zusters klapte zachtjes in haar handen en zei: 'Genoeg, meisjes, genoeg, naar jullie kamers.' Ze was de enige zuster tegen wie de meiden niet in durfden te gaan. Ze was dan ook anders dan de andere nonnen: lang, slank en nog jong, ze had een welluidende stem en dun-

ne, witte handen; als zij sprak luisterden de meiden peinzend, en intussen deden ze als vanzelf wat ze vroeg.

Ze liepen dan ook direct de trap op, alleen Vinca treuzelde en vroeg zoals elke avond: 'Mag ik bellen, zuster Lorenza?'

De dichtstbijzijnde meiden draaiden zich om en luisterden mee; Valentina trok Vinca zo hard aan haar mouw dat ze haar liet wankelen.

'Het is al laat, Vinca, je kunt beter morgenochtend bellen.'

'Maar ik...'

'Morgenochtend, zei ik. Nu ga je slapen of studeren. Welterusten.'

De vriendinnen rondom haar grinnikten: 'Mislukt, mislukt...'

'Ze kan het gewoon niet hebben,' zei Vinca, 'omdat zij hier binnen zit opgesloten. Maar het maakt niet uit, ik ben moe, ik ga slapen.'

'Ik ben ook moe,' zei Augusta. Zij was de oudste van alle studentes op het Grimaldi. Ze was al minstens dertig; ze was lang, maar ook fors, met een wilde bos zwarte krullen. Ze wenste de zusters goedenacht, pakte Vinca bij de arm en samen liepen ze de trap op.

Intussen liep er een mollige blondine vlug tussen iedereen door naar een paar meiden, tegen wie ze fluisterde: 'De afspraak is in 63.'

De anderen reageerden met een vluchtig, behoedzaam knikje. Daarna gingen ze op in het donker van de lange gangen en verdwenen in hun kamers.

Kamer 63 geurde naar gedroogde, gevulde vijgen; Silvia kreeg er vanuit Calabrië altijd grote manden vol van, die ze boven op haar kast zette – als haar vriendinnen

er zin in hadden klommen ze op een stoel en visten in de mand. Silvia lag op haar bed, het leek of ze sliep. Sinds ze op het Grimaldi was, nu al meer dan drie jaar, droeg ze altijd rouwkleding. Ze had dofzwarte vlechten rond haar hoofd gewikkeld, een olijfkleurige gezichtshuid, donkere, ietwat schele ogen onder haar zware oogleden, die glansden alsof ze vettig waren.

Door de zwarte kleren die aan de muren hingen leek het alsof ook haar kamer in de rouw was, waar de meiden 's avonds na het eten vaak bijeenkwamen om te studeren; eigenlijk zouden ze liever gaan slapen, ze moesten moeite doen om hun ogen open te houden. Alleen Xenia was altijd klaarwakker. Zij bepaalde: 'We gaan', en dan durfden de anderen niet te weigeren.

De lamp hing laag boven de tafel waaraan Valentina zat te lezen, verkleumd van de kou; het was half november, maar het beloofde een strenge winter te worden. Even later legde ze haar boek weg, keek naar het bed en vroeg: 'Slaap je, Silvia?'

'Nee hoor, ik lig te denken.'

'Je sliep wel...'

'Nee. Ik lag te denken dat er morgen een groot feest is in mijn dorp; dan bakt mijn moeder pizza met rozijnen, er wordt een groot houtblok in de haard gelegd en al mijn neven en nichten komen bij ons thuis eten.'

'Zou je liever daar willen zijn?'

'Nee.' Toen voegde ze er weifelend aan toe: 'Ik bedoel, ik weet niet. Morgen wel, ja. Voor een paar dagen, misschien. Maar dan zou ik me weer schuldig voelen omdat jullie hier zitten, en omdat ik nog zoveel moet doen. Er is geen tijd te verliezen.' 'Ja, dat is zo,' beaamde Xenia, 'ik krijg 's nachts soms de zenuwen; dan doe ik geen oog dicht en lig ik maar te piekeren dat ik hier zit opge-

sloten in dit nonnenklooster, terwijl buiten het leven voorbijglijdt, en wie weet, misschien wel het geluk voorbijkomt, maar ik kan het niet benutten. Je moet je er halsoverkop in storten, je moet het bij de lurven grijpen. Ik ga hoe dan ook nooit meer terug naar Veroli.'

Ze werd onderbroken door Anna, die binnenkwam met de woorden: 'Hé meiden, hebben jullie de maan gezien vanavond?' Ze liep naar het raam en deed het open. 'Augusta is gaan slapen, Vinca heeft niet kunnen bellen. O, ik zou zo graag willen dat ik Spaans kon, zodat ik kon verstaan wat ze elke avond tegen Luis zegt.'

'Wat zou ze tegen hem moeten zeggen?' reageerde Xenia. 'Dezelfde dingen die wij zeggen.'

'Die wij tegen niemand zeggen,' preciseerde Valentina.

'Komt Milly ook niet? En die nieuwe van 28?'

'Ik weet het niet,' antwoordde Valentina. 'Ik heb het ze wel laten weten.'

'Milly zegt dat ze moe is, dat ze naar bed gaat, maar vervolgens ligt ze nog uren te lezen. De nieuwe heeft gezegd dat ze komt, maar misschien doet ze hetzelfde als gisteravond.'

'Ik snap niet wat zij hier komt doen,' zei Silvia vanuit haar bed. 'Ze heeft geen enkel boek bij zich, ze zegt dat ze kunstgeschiedenis wil studeren, ik ben benieuwd, ze kent Frans, Engels... zeg maar het soort opleiding van mensen die niks weten. Maar ze is geen gewone meid. Ik vind haar irritant, want ze heeft zich gewoon aan ons opgedrongen.'

'Nee, dat is niet waar.'

'Jawel. Zij is de enige die we meteen na aankomst hebben uitgenodigd om bij ons te komen. Toen ze aan tafel kwam, in de refter, was jij, Xenia, degene die meteen

tegen haar zei: "Blijf bij ons, de groep van letteren."

'Heb je daar nu spijt van?'

'Nee, maar...'

'Zo is het genoeg,' besloot Anna. 'Laten we van de maan genieten.' En voordat de anderen konden instemmen deed ze het licht uit.

Door het raam, half afgedekt door het kozijn, stroomde een golf licht over de vloer. Valentina, die aan de tafel zat, werd erdoor geraakt en sprong overeind. 'Met deze maan,' zei Silvia, 'is in mijn dorp vast iedereen naar buiten gegaan om te zingen.' Door het kozijn zagen ze maar een kleine rechthoek van de hemel boven de donkere, gezwollen boomkruinen van de Villa Borghese.

'Er zijn daar gewoon nog mensen aan het wandelen om deze tijd,' zei Valentina zachtjes.

'Ja, vrije mensen,' voegde Xenia eraan toe.

Ze zaten nog steeds met het licht uit toen Emanuela binnenkwam, die hen in eerste instantie niet herkende, ze dacht zelfs dat ze in de verkeerde kamer was beland; ze zei: 'O... sorry!' en wilde weer weggaan.

Maar Xenia riep haar terug: 'Kom binnen, kom binnen, wij zijn het. We zaten naar de maan te kijken, maar doe gerust het licht aan als je wilt.'

Emanuela bleef zwijgend in het halfdonker staan. Toen ze door de gangen liep had ook zij graag naar buiten willen kijken, maar voor de grote ramen waren de luiken dichtgedaan en afgesloten met een hangslot.

'Wat kom jij hier doen?' vroeg Silvia.

Emanuela bleef even verward staan, omdat ze niet wist of die woorden aan haar gericht waren, maar ze kreeg de bevestiging doordat de anderen bleven zwijgen. Verontwaardigd antwoordde ze: 'Nou, ik ben door Xenia uitgenodigd, en Valentina zei dat ik naar kamer

63 moest komen. Maar ik ben alweer weg, hoor.'

'Nee, gekkie! Ik bedoelde: wat kom je hier doen op het internaat?'

'Hoezo, wat doe jij?'

'Ik studeer hier. Maar jij hoeft eigenlijk niks te doen in het leven, dus waarom ben je niet thuisgebleven in plaats van hier koolsoep te komen eten?'

Emanuela zei bijna verontschuldigend: 'Dat kon niet.' En toen ze merkte dat ze allemaal op een nadere uitleg wachtten, voegde ze eraan toe: 'Mijn ouders zijn op reis. Naar Amerika.'

'Naar Amerika?' zei Xenia. 'Dan hebben ze wel veel geld.'

'Nu begin ik het te begrijpen,' zei Silvia.

'Naar Amerika...' herhaalde Valentina, starend naar het gordijn bij het raam, dat opbolde door de adem van de avond.

Toen ze de stem van de zuster hoorden, schrokken ze allemaal op. Ze deden het licht aan en sloten de luiken. Door de gangen klonk een stem die monotoon was geworden door de sleur, en riep: 'Licht...! Licht...!' En de 'i' werd daarbij uitgerekt als een klaagzang.

Anna schoof de stoelen tegen de tafel aan. Valentina pakte een petroleumlamp van een schap waarop van alles en nog wat stond.

'Wat doe je?' vroeg Emanuela.

'Hoorde je dat niet? Ze riep "licht".'

'En waarom?'

'O ja, jij zit op de eerste verdieping, net als Milly; jullie betalen meer, maar daardoor houden jullie wel stroom. Als wij na tien uur nog willen studeren moeten we het zo regelen. Deze verdieping wordt zo pikdonker.'

'En de gangen?'

‘Ook.’

‘Maar waarom dan?’

‘Nou, stroom kost geld, en de nonnen zijn gierig.’

‘Vrekkig,’ preciseerde Xenia.

Emanuela vroeg: ‘Hoe moet ik dan beneden zien te komen?’

‘Door te leren lopen zoals wij: op de tast. Of je leent een kaars van ons,’ antwoordde Xenia. ‘Wij gaan nu studeren. Pak jij ook maar een boek; wacht, ik kies er wel een voor je. Hier, kijk eens aan: de dichters van de *dolce stil novo*. Goed? Maar ga zitten en doe alsof je aan het studeren bent, anders stuurt ze je naar je eigen kamer.’

‘Wie?’

Voordat Xenia antwoord kon geven zwaaide de deur open als door een windvlaag. Er verscheen een kleine non, bleek en mager, met dikke brillenglazen waardoor er een peilloze blik lag in haar ogen zonder wimpers. De meiden begonnen te giechelen: ‘Zuster Prudenzina! Zuster Prudenzina!’ Zij tuurde aandachtig de kamer rond, speurend of ze iets ongewoons, iets laakbaars kon ontdekken – ze tuurde zelfs onder het bed – terwijl ze onbeweeglijk bleef staan, met haar hand op de klink. Emanuela herinnerde zich dat het diezelfde non was geweest die een paar dagen geleden, toen zij op het internaat was aangekomen, tegen haar had gezegd: ‘Haal die troep van je mond,’ doelend op haar lippenstift.

‘Wat doet u hierboven?’ vroeg de non. ‘Ik ga hier de stroom uitzetten, dus ga gauw naar uw eigen kamer.’

‘Nee, Emanuela blijft bij ons, ze moet studeren. Ga maar, ga maar, zuster Prudenzina, onze nachtwaakster. Weet u hoe wij u noemen? De lichtbaas.’

Terwijl de anderen lachten was Xenia al foeterend naar de deur gelopen. ‘Doe maar, hoor, ga de stroom

maar uitzetten; wij hebben vanavond de petroleum-lamp, en als we morgen te weinig geld hebben gebruiken we wel een kaars. Maar we redden ons wel...'

Silvia onderbrak haar: 'Stil maar, Xenia, vannacht zijn we rijk, de maan schijnt.'

'O ja, de maan schijnt. Die kunt u niet uitzetten, hè, zuster Prudenzina? Probeer het maar eens, probeer de maan maar eens uit te zetten.'

De non bleef streng naar hen staan staren. 'Malle meiden,' zei ze goedmoedig, en ze vertrok.

Emanuela wendde zich verbluft tot Xenia: 'Ben je gek geworden? Dit is toch zeker geen gevangenis! Waarom deed je zo?'

'Omdat zij een heks is. Toen ik hier net was, had ik soms geen geld voor een kaars. Het zal voor jou ongelooflijk klinken, maar zelfs dat hadden we niet. En denk maar niet dat ik ooit ook maar een kaarsstompje gratis kreeg van haar.'

Op de gang hoorden ze weer roepen: 'Licht!' De 'i' klonk nu nog langer dan anders – en toen ineens drong de duisternis de kamer binnen, tot het vette schijnsel van de petroleumlamp over de tafel en de boeken viel.

Anna zei tegen Xenia: 'Rustig nu maar, jij bent in elk geval bijna klaar; bereid je maar liever goed voor.'

Emanuela's boek was geopend op een sonnet van Guido Guinizelli. Ze had helemaal geen zin om te lezen. *Waarom heeft ze me juist dit boek gegeven...?* dacht ze. Ze keek naar Xenia en de anderen die al rechtop zaten te leren, en ze richtte haar ogen weer op het boek, om te doen alsof zij ook studeerde. Ze wilde dat Silvia het zou geloven. Af en toe wierp ze een steelse blik op haar, maar Silvia sliep, haar lichaam was enkel een zwarte vlek op het witte laken.

Elke avond nam Emanuela zich voor: *Ik ga niet naar boven*, omdat ze het eng vond om in haar eentje weer de trap af te gaan naar haar eigen kamer. Ze had nooit om een kaars durven vragen; de anderen dwaalden als slaapwandelaars door de donkere gangen en over de trap. Ze ontweken automatisch de scherpe hoeken, wisten uit hun hoofd hoeveel treden er waren tussen de ene en de andere verdieping, en liepen tellend omhoog of omlaag: een, twee, drie, vier...

Maar als het dan zover was, ging ze toch weer naar haar nieuwe vriendinnen die bijeenkwamen in deze of gene kamer, het waren allemaal dezelfde kamers, het enige waarin ze verschilden was de geur. Eerst zaten ze te kletsen en te roken, ook al was dat verboden; pas daarna gingen ze studeren. Inmiddels zat ook Emanuela elke avond te studeren.

Maar als ze wegging, nadat ze op kalme toon 'Welterusten' had gezegd, bevond ze zich in volledige duisternis. Het bloed brandde in haar aderen, waardoor ze een scheut van vochtige warmte omhoog voelde gaan tot aan haar nek, haar oren. De enige reden dat ze begon te lopen was omdat ze bang was dat de andere meiden de deur zouden opendoen en haar daar nog steeds zouden zien staan, verstijfd van angst. Ze liep lichtjes, zodat haar voetstappen niet zouden weerklinken tegen de hoge muren. *Gang rechts, gang links, en stel dat er ineens een lijk voor me staat? Hier is de trap, een, twee, drie, vier... en stel dat er ineens een ijskoude hand op mijn schouder wordt gelegd? Hier is de overloop, voorzichtig mijn voet naar voren schuiven, hier is de volgende trap, een, twee, drie, vier...* Ze stak haar hand voor zich uit om er zeker van te zijn dat er niets op haar afkwam, dat niets haar belaagde. Toen werd ze bevangen door de

angst dat haar hand een glibberig, koud lichaam zou voelen, en trok ze hem gauw terug. Ze bleef staan, met haar ogen wijd opengesperd in het donker. Ze voelde een kreet van afschuw omhoogkomen uit haar hele lijf, en ze voelde haar keel verdorren, ze werd verstikt. Haar hart leek te exploderen in haar borst. Ze probeerde zichzelf moed in te spreken: *Ik heb niks verkeerds gedaan, helemaal niks.* Toen moest ze denken aan haar leugen, die vreselijke leugen. Ze had tegen de meiden moeten praten, eerlijk moeten zeggen: Ik ben niet degene die jullie denken dat ik ben, ik maak misbruik van jullie vertrouwen. Weten jullie wie ik echt ben? Kennen jullie het verhaal van Stefano? Ik heb jullie zoveel leugens verteld. *Ik hoor bij hun groep, ik weet alles van hen – terwijl ze juist zo weinig met de rest van de meiden optrekken – en zij weten niks van mij. Voor mijn verjaardag hadden ze een grote bos bloemen in mijn kamer gezet, en zij stonden achter de deur verstopt te gluren hoe ik zou reageren. Toen kwamen ze luidruchtig binnen en kusten me. Ze geven om me, maar om wie geven ze eigenlijk? En wie ben ik echt? Maar toch doe ik niets verkeerds, helemaal niets.*

Met die overtuiging schuifelde ze verder, maar toen ze de laatste gang in liep, had ze het idee dat ze voetstappen of gekraak hoorde. Ze drukte zich plat tegen de muur en durfde niet verder te gaan naar haar kamer. *Ik weet zeker dat ik hem daar tegenkom, wit als een spook, en dan grijpt hij me vast en wurgt me.*

Ze kwam pas tot bedaren toen ze de deur van haar kamer achter zich had dichtgetrokken en het licht had aangedaan: ze zag haar kreukelige nachthemd op het bed, de boeken, de foto's. Met het zweet nog op haar voorhoofd zei ze bij zichzelf: *Sukkel. Geesten bestaan*

niet. Aan de andere kant van de muur ligt Milly te slapen.

Milly studeerde muziek. Ze leed aan een hartziekte en studeerde altijd in een fauteuil. Soms ging ze niet in de refter eten. 'Ze voelt zich niet goed,' zeiden de nonnen dan hoofdschuddend.

Emanuela had een keer de volle, trage klanken van het harmonium horen opstijgen vanuit de binnenplaats. De meiden waren allemaal weg; de een naar de universiteit, de ander naar de bibliotheek. Zij was op haar kamer gebleven en lag op bed na te denken. Het kon geen zuster zijn; dit was geen kerkmuziek, het was een ballade. Verbaasd had ze door het raam op de binnenplaats gekeken, die helemaal rood kleurde door de wingerd, en ze zag dat de twee ramen van de sacristie openstonden. Even later ging ze naar de kapel. Niemand. Tot ze zich achter het altaar waagde, en daar Milly aan het harmonium zag zitten: ze herkende de lange blonde vlechten op haar rug. Ze waren hier buurmeisjes, maar hadden nog nooit een woord gewisseld.

Toen Milly haar hoorde keek ze met een ruk om.

'Ga door,' zei Emanuela.

De ander vroeg blozend: 'Jij bent die van kamer 28, hè?' En om haar te laten weten dat zij haar andersom ook al had betrapt, zei ze: 'Ik hoorde je gisteravond huilen.' Toen wenkte ze haar dichterbij, en speelde verder.

Inmiddels klopte Emanuela elke ochtend als ze wakker werd op de muur, en dan kwam Milly, die allang zat te studeren, gauw antwoorden door ook op de muur te kloppen. Milly had zich altijd afzijdig gehouden, maar nu was zij degene die contact zocht met Emanuela en haar uitnodigde; ze vertelde over zichzelf en over de reden waarom ze was vertrokken uit Milaan, waar ze bij haar vader woonde.

‘Ik was verliefd geworden op het geluid van het orgel dat ik tijdens de avondmis hoorde in het San Babila-kerkje. Een keer stond ik op en liep de kerkbank uit, alsof ik wilde gaan biechten, maar in plaats daarvan belom ik een houten trappetje en toen stond ik op de orgeltribune. Ben je wel eens daarboven geweest? De muziek dreunt in je oren. De organist was grijs, helemaal grijs, en hij droeg een zwarte zonnebril. Hij was blind. Maar je had die handen van hem eens moeten zien! Ik ging voortaan elke avond bij hem zitten, terwijl de mensen beneden zongen. Daarna vertrokken de kerkgangers, en werden de lichten uitgedaan. Om het trapje af te komen legde hij een hand op mijn schouder.’

Ze staarde voor zich uit; ze had zulke lichte ogen dat ze zelf ook blind leek. ‘Op een ochtend in mei gingen we samen naar het park, de Giardini di Villa Reale. Ken je Milaan? En dat park? Daar moet je echt een keer naartoe; er is een grote vijver met een tempeltje en met hele hoge bomen eromheen, ze zeggen dat de dichter Ugo Foscolo er altijd ging wandelen. Mijn vriend zag er niets van, maar ik beschreef alles aan hem: “Nu is de hemel helemaal roze” of: “Het is al donker.” Toen papa in de gaten kreeg dat ik met hem omging, had hij binnen vierentwintig uur geregeld dat ik naar Rome moest. Maar ik voel me hier niet ongelukkig; ik kan op het harmonium spelen, en ik kan hem brieven schrijven met dat apparaat daar, het maakt allemaal gaatjes, dat is het braille-alfabet, dat speciaal voor blinden is bedacht. Ik kan het al goed schrijven, en hij leest mijn brieven door er met zijn vingertoppen overheen te gaan, zo, zie je?’ Ze streek zachtjes met haar vingers over die van Emanuela.

Die avond zat Milly in haar fauteuil te studeren, en

toen ze zag dat Emanuela hijgend binnenkwam, de deur achter zich dichtdeed en er uitgeput tegenaan leunde, vroeg ze ongerust: 'Wat is er?'

'Ik vind het eng om 's avonds door die gangen te lopen. Ik was bang dat er in mijn kamer iemand op me zat te wachten, ik durfde niet naar binnen te gaan. Sorry, ik ben echt van slag.' Ze ging voor Milly op het vloerkleed zitten en keek naar het geopende boek dat ze in haar hand hield. 'Wat ben je aan het studeren?'

'Harmonie. Weet je, Emanuela, je kunt 's avonds maar beter niet meer naar boven gaan.'

'Ik moet wel,' antwoordde Emanuela.

Ze lag met haar hoofd op Milly's schoot en kalmeerde terwijl Milly haar voorhoofd, oren en haar streelde. In haar eigen kamer zou ze overstelpt zijn geweest door herinneringen: de brieven in de afgesloten laden, de foto's, de kleren; het deed haar allemaal denken aan voorbijgane dagen en gebeurtenissen. Maar door haar nieuwe vriendschappen kreeg ze een andere persoonlijkheid, en die droeg ze als een nieuwe jurk.

'Ik kan niet anders,' zei ze, 'ik voel me opgesloten, gevangen, ik kan het niet uitleggen, ik kan er niet meer tegen.'

'Dat hebben we allemaal in het begin; het voelt benauwd. Voor mij was het anders; ik was het al gewend om onder de plak te zitten. Jij kent mijn vader niet, het is te ingewikkeld om het helemaal uit te leggen. Ik krijg hier meer lucht, ook al zit ik opgesloten. Maar jij... jij moet niet zo lang alleen op je kamer blijven. Ga de deur uit, ga met de anderen naar de universiteit, of ga wandelen. Ik zou best met je mee willen, maar ik ben nog niet fit genoeg. Je zou op stap moeten gaan met Xenia, of met Vinca, die is heel gemakkelijk in de omgang. Als

je nu niet naar mij was gekomen, maar naar de kamer van Vinca was gegaan, had je niet hoeven huilen.' Maar Emanuela schudde haar hoofd; niemand zou haar kunnen helpen, ook Vinca niet.

Vinca wilde elke avond bellen, en dan bleef zuster Lorenza ongeduldig voor haar heen en weer lopen, zwaaiend met de sleutel van de telefoonkamer, zodat ze zou begrijpen dat ze niet te lang kon doorgaan. Maar dan ging het meisje expres rustig zitten, en streek haar rok glad over haar knieën. Ze praatte zonder haast, ze glimlachte en intussen keek ze onverschillig naar de zuster; bijna tartend, beschermd door de vreemde taal die ze sprak. Pas als ze zag dat zuster Lorenza zowat het kookpunt bereikte, nam ze afscheid; ze kwam overeind en groette in het Italiaans: 'Tot morgen.' Ze hing de hoorn op en voegde er op rouwmoedige toon aan toe: 'Bedankt, zuster Lorenza', waarna ze de kamer uit liep, gevolgd door de andere meiden.

De volgende dag was ze tot het tijd was voor haar afspraakje bezig haar toilet te maken. Ze ging naar de kamer van een van haar vriendinnen, met warrig haar, op pantoffels, in een oude badjas, met in de ene hand een pincet en de andere een spiegel. Onder het kletsen verwrong ze af en toe haar mond, trok haar voorhoofd glad en dan rukte ze – *tjak!* – een haartje uit haar wenkbrauw, waarna ze verder praatte. Ze was niet echt mooi, maar ze had wel mooie, glanzende donkere krullen; een volle mond en kleine, scherpe tanden.

Zodra ze wegging en de deur uit was, deed ze lippenstift en rouge op. Luis stond een eindje verder op haar te wachten; hij pakte haar arm vast en ze gingen op pad.

Ze kwamen allebei uit Córdoba, in Andalusië, maar

ze hadden elkaar in Rome leren kennen. Luis studeerde architectuur. Ze praatten honderduit over hun land, en alleen al het feit dat ze Spaans konden praten was een troost voor het feit dat ze zo ver van huis waren.

Soms opperde Luis: 'Zullen we naar de film gaan?' Hij koos altijd een buurtbioscoop waar 's middags bijna niemand kwam. Vinca ging geërgerd met hem mee, want ze had het idee dat iedereen wel doorhad dat zij daarheen gingen om te zoenen. In de pauzes gingen ze overdreven ver van elkaar af zitten; zij pakte haar spiegeltje om haar gezicht te poederen. En als ze dan versuft weer naar buiten kwam nam ze zich voor: *Ik ga niet meer mee*. Ze liepen los van elkaar, alsof ze vreemden waren. Hij stak neuriënd een sigaret op.

Zo liepen ze tot in de buurt van het Grimaldi; de auto's gleden stilletjes langs hen heen, de mensen keken naar hen. Ten slotte namen ze afscheid voor een winkel met standbeelden, ijzig en verlaten als een museum. Vinca wachtte tot ze zich weer op haar gemak zou voelen, door een woord of een blik van Luis, maar hij was er nog steeds niet bij met zijn aandacht. Zij moest zelf aan hem vragen: 'Wanneer zien we elkaar weer?', in de hoop dat hij haar zou beloven: 'Morgen.' Maar zijn antwoord was onveranderlijk: 'Bel me maar.' Dan liep hij weg, met zijn handen in de zakken, rokend. Vinca bleef voor de winkel staan en keek hem na. *Nou, echt de moeite waard om voor hem te laat thuis te komen!* Ze kon de bittere verwijten van de nonnen al horen, en maakte zich vreselijk kwaad op Luis. Toch bleef ze hem nakijken, tot hij de hoek omsloeg naar het plein.

Afspraak in kamer 40.

Een kamer onder het dakterras, bloedheet in de zo-

mer, koud in die eerste dagen van november; door het raam kwam de geur van de gevallen bladeren in de Villa Borghese. Maar dit was de enige kamer waar ze het gevoel hadden dat er echt geleefd werd; misschien omdat Augusta er al drie jaar woonde, en de kamer met liefde had ingericht. Ze had een strokenkleed meegenomen van Sardinië, ze zei dat de dienstmeiden in haar dorp die 's winters weefden van geitenwol, net zoals haar sprei en het sierkleedje op het dressoir. De tafel stond midden in de kamer, onder een lamp met een groene kap. Als Augusta zat te studeren, nam haar grote boezem alle ruimte in die overbleef tussen de stapels boeken.

Ook zij studeerde letteren, maar ze liep zes jaar achter met haar tentamens.

Er was een schildpad die houterig over de vloer kroop, en die Augusta de naam Margherita had gegeven. 's Winters verstopte ze zich onder het dressoir, en daar bleef ze dan in winterslaap liggen, net alsof ze dood en gebalsemd was. Haar bewegingen waren nu al trager geworden. 'Ze heeft slaap,' verklaarde Augusta, alsof ze het over een kind had. Ze vette haar schild in met een kwastje dat ze in de brillantine had gedoopt, en dan tilde ze haar op naar haar vriendinnen en zei: 'Moet je ruiken! Nu heeft ze parfum op.' Maar de meesten van hen vonden het vies om haar aan te raken. Dan zette Augusta haar weer op de grond. 'Ga dan maar, arme Margherita.'

Het was al laat toen de meiden naar haar kamer gingen, de stroom was al uit; zij zat te schrijven, maar ze stond hartelijk op om hen te ontvangen en de meiden doken luidruchtig op haar bed, alsof het een schommelbank was. Silvia hurkte op de grond neer, op het tapijt.